HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

תניא (א) [א]המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא [ב]בפניו מנה״מ אמר רב נחמן דכתיב [1]ויאמר ה׳ אל משה במדין לך שוב [ג]מצרים כי מתו כל האנשים אמר לו במדין נדרת לך והתר נדרך במדין דכתיב [2]ויואל משה אין אלה אלא שבועה דכתיב [3]ויבא אתו באלה (א) [4]וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים (חיים) מאי מרדותיה אשכחיה צדקיה לנבוכד נצר דהוה קאכיל ארנבא חיה א״ל אישתבע לי דלא מגלית עילוי ולא תיפוק מילתא אישתבע (ב) לסוף הוה קא מצטער צדקיהו בגופיה איתשיל אשבועתיה ואמר שמע נבוכד נצר דקא מבזין ליה שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו אמר להון חזיתון מאי קא עביד צדקיהו לאו הכי (ג) אישתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא א״ל איתשלי אשבועתא [א״ל מתשלין אשבועתא] אמרי ליה אין אמר להו בפניו או אפילו שלא בפניו אמרי ליה בפניו אמר להון ואתון מאי עבדיתון מאי טעמא לא אמריתון (ד) לצדקיהו מיד [5]ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון אמר רבי יצחק (ה) ששמטו כרים מתחתיהם: **מתני׳** רבי מאיר אומר יש דברים שהן כנולד [ב]ואינן כנולד [ד]ואין חכמים מודים לו כיצד אמר קונם (ו) שאני נושא את פלונית שאביה רע אמרו לו מת או שעשה תשובה קונם לבית זה שאני נכנס שהכלב רע בתוכו או שהנחש בתוכו אמרו לו מת הכלב או שנהרג הנחש הרי הן כנולד (ז) ואינו כנולד [ה]ואין חכמים מודים לו: **גמ׳** קונם שאני (נכנס לבית זה שהכלב) וכו׳ מת נולד הוא א״ר הונא נעשה כתולה נדרו בדבר ור׳ יוחנן אמר (ח) [ו]כבר מת וכבר עשה תשובה (ט) קאמרי ליה

מתיב

רש״י

אין מתירין לו. לנודר אלא בפניו של מדיר: **במדין לך.** מהו במדין לך אלא הכי קא״ל במדין נדרת לפני יתרו לך והתר בפני יתרו שאין מתירין לו לאדם אלא בפניו ויתרו הדירו למשה שלא לשוב מצרים מפני אותן אנשים המבקשים להורגו ואמר (י) רבי תלמיד חכם מיפר לעצמו: **ארנבא חיה.** שאינה מבושלת. ואית דאמרי חיה ממש שאכל אותה כשהיא חיה: **הוה מצטער צדקיהו בגופיה.** שהיה רוצה לגלות הדבר (כ) שיהו מבזין אותו בני העולם: **איתשיל אשבועתיה.** נשאל על שבועתו: **מאי עבדיתו.** דשריתון ליה מ״ט לא אמריתון ליה לצדקיהו דלא מציתו למשריה אלא בפניו: **מתני׳ שהן כנולד.** דדמו לנולד אבל הן ממש אינן נולד ופותחין בהן: **שאביה רע.** תולה נדרו (ל) ברעות אביה מכלל דאי לא הוה רשע היה נושא אותה: **או שעשה תשובה.** דהיינו נולד פותחין בה ואומר לו בשעת חרטה אילו היית יודע שאביה עושה תשובה כלום היית נודר והוא אומר לאו. וה״נ מכלב ונחש: **גמ׳ מת נולד הוא.** דהוי נולד גמור ומאי קאמר אינו כנולד: **אמר רב הונא נעשה כתולה נדרו בדבר.** ברשעת אביה דמשמע כל זמן שאביה בחיים דודאי אם אמר שאיני נושא את פלונית סתם ודאי כדקאמרת השתא דאמר שאביה רע לפי שהוא רשע אינו נושא את בתו ואהכי פותחין לו לומר אילו היית יודע שמת: **ורבי יוחנן אמר.** לא הוי נולד כלל דבשעה שנדר כבר מת (מ) אהכי פותחין לו דכבר מת בשעה שנדר והוה ליה בטעות. והא דאמר במתני׳ שהן כנולד דדמו לנולד פורתא:

מתיב

ר״ן

תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו. איכא מ״ד דדוקא כשהנדר לצורך חבירו כנדר שנדר משה ליתרו לישב עמו להנאתו וכשבועת צדקיהו לנבוכד נצר דמייתי בסמוך שהיתה לתועלתו כדי שלא יבזוהו אבל נדר שנדר שלא לצורך חבירו מתירין לו שלא בפניו. ומסתברא דהא מילתא תליא במאי דפליגי בירושלמי [ז] בטעמא דאין מתירין לו אלא בפניו דאיכא מ״ד התם דטעמא דמילתא מפני הבושה כלומר שיתבייש מחבירו שהנדר היה להנאתו ועכשיו רוצה שיתירו לו והאי טעמא לא שייך אלא כשהנדר היה להנאתו הא לאו הכי משמע דמתירין אותו אפילו שלא בפניו מיהו איכא [ח] דיהיב טעמא התם מפני החשד כלומר שחבירו שהוא מודר ממנו לא ידע בהתירו וכשהוא נהנה ממנו יחשדנו שהוא עובר על נדרו ולהאי טעמא אפי׳ נדר שהוא שלא להנאת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו דאיכא חשדא. ותו איכא בין הני תרי לישני דלמ״ד מפני החשד כל שהודיעוהו מתירין לו אפילו שלא בפניו דתו ליכא חשדא ולמ״ד מפני הבושה אפי׳ הודיעוהו דוקא בפניו דכל שלא בפניו ליכא בושה: והיכא דהוי בפניו ובעל כרחו של חבירו פשיטא דמתירין בנדר שאינו להנאתו של חבירו אבל בנדר שהוא להנאתו ודאי אין מתירין לו אלא מדעתו וכן כתב ר״ת ז״ל. מיהו היכא שהתירוהו שלא מדעתו אי שרי נדרו או לא צריכא עיונא דבפרק השולח משמע דדיעבד הותר הנדר דאמרי׳ התם (גיטין לה:) גבי התקין ר״ג שתהא נודרת ליתומים וכו׳ ל״ש אלא שלא נשאת ופרכינן וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה ואי דיעבד נמי לא מהני כי אזלא גבי חכם מאי הוי דהא נדר אלמנה להנאת יתומים הוא אלא ש״מ דאפי׳ להנאת חבירו כל שהתירוהו בדיעבד מותר וה״נ מדשרו ליה סנהדרין לצדקיהו ואי אפילו בדיעבד אינו מותר היכי הוי שרי ליה לצדקיהו לגלויי מילתא משמע דיעבד שרי. וכ״ת אכתי קשיא דנהי דדיעבד שרי לכתחלה מיהו אסור והיכי שרו ליה סנהדרין לצדקיהו איכא למימר דלדבר מצוה מתירין ולצדקיהו הוה מצטער ביותר כשלא היה יכול לגלות ומתבטל ע״י כך ממלאכת שמים וגם מצות המלך שמצוה עליהם להתירו מצוה היא עליהם לקיים וכך תרצו בתוספות ומ״מ משמע דדיעבד מותר דאי לא מאי אהני ליה לצדקיהו מאי דשרו ליה וכדמוכח נמי ההוא דגיטין. ואחרים אמרו שאין אלו ראיות דלעולם אפילו דיעבד אינו מותר שהרי הכתוב צווח בצדקיהו ומענישו בדבר כדכתיב וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים וכן כתב הראב״ד ז״ל וצא וראה מה עלתה בו ובסנהדרין והויא דגיטין נמי לאו ראיה היא דנדר אלמנה מכיון שנדרה ליתומים מה תועלת יש לתינוקות באיסור פירותיה ועוד דהכי קאמרינן דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה ותחשוב להיות מותרת ויתבאר הדבר במסכת גיטין בס״ד: **מתני׳ יש דברים שהן כנולד ואינן כנולד.** לפי שהוא כתולה נדרו בדבר דכיון דאמר שאביה רע משמע כל זמן שאביה רע ולפיכך כשמת או עשה תשובה שרי: **גמ׳ נעשה כתולה נדרו בדבר.** כדפרישית ומש״ה שרי אפי׳ בלא שאלת חכם. והכי איתא בירושלמי [פ״ט ה״ג] דאמרינן התם מפני שהוא כתולה נדרו בדבר כאומר קונם שאני נהנה לאיש פלוני כל זמן שהוא לובש שחורים לבש לבנים מותר רבי זעירא בשם רבי יוחנן אף הוא אינו צריך שאלה לחכם: **ר׳ יוחנן אמר כבר מת וכבר עשה תשובה קאמרינן.** כלומר שמת קודם נדרו והוה ליה נדר טעות. וק״ע לרבי יוחנן היכי קתני יש דברים שהן כנולד דכיון דכבר מת לא דמי לנולד כלל:

תנא

פירוש הרא״ש

המודר הנאה מחבירו. פי׳ ה״ר אליעזר ממי״ץ שנדר לדעת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו פי׳ מדעתו כמו אין חבין לאדם אלא בפניו דהיינו מדעתו דכיון דלדעתו נדר אין להתיר אלא מדעתו מיהו אם התירו שלא בפניו הויא התרה כדחזינן בצדקיהו שהיה צדיק גמור והתיר נדרו שלא בפני נבוכדנצר ואסור לחכם להתירו והם הוצרכו לעשות מפני אימת המלך ולישנא דהמודר הנאה לא משמע כפירושו אלא משמע שנדר הנאה ממנו בפניו וצריך שיתירו לו לכתחלה בפניו ומפרש טעמא בירושלמי מפני החשד ומפני הבושה דכיון דחברו יודע שנדר הימנו אם לא ידע כמו כן בהתרה יחשדנו שמזלזל בנדרו וגם צריך שיתבייש בפניו בהתרה וכשהוא בפניו מתירו בעל כרחו וא״ל דעתו: מתני׳ יש דברים שהם כנולד. נראים כנולד ואינן כנולד ופותחין בהן ואין חכמים מודין לו: אמרו לו מת. בגמרא פריך והא מיתה נולד הוא: גמ׳ מיתה נולד הוא. והיאך א״ר מאיר דפותחין במיתת אביה: נעשה בתולה נדרו בד״א. כאילו פירש כל זמן שאביה קיים הלכך לא הוי נולד אבל תנאי גמור לא הוי הלכך צריך התרה וכן משמע פשטא דמתני׳ מדקתני יש דברים שהם כנולד ואינם כנולד מכלל דפותחין לו ומתירים לו אבל בירושלמי גרס שמואל אמר משום נדר טעות כבר מת אב כבר מת כלב ר׳ אילעי בשם ר״א מפני שהוא כתולה נדרו בדבר באומר קונם שאני נהנה לפלוני כל זמן שהוא לובש שחורים ולבש לבנים מותר בו ר׳ זעירא בשם ר׳ יוסי אף הוא אינו צריך היתר חכם: ובכבר מת. אמרו לו כבר מת אביה וכבר עשה תשובה הלכך הוי נדר טעות מעיקרא והכי [פירוש] דמתני׳ יש דברים שהם כנולד כלומר שאסרום חכמים כנולד אע״פ שאינן כנולד דגזר ר״מ מת כבר אטו לא מת ואין חכמים מודים לו דלא גזרינן מת כבר אטו לא מת הלכך נדר טעות הוא מעיקרא ואפי׳ התרה לא בעי:

תוספות

דתנן המודר הנאה מחבירו. שנדר בפניו שלא יהנה ממנו אין מתירין אלא בפניו לכאורה משמע דלפניו היינו דבעי מדעתו וקשה דהכא לא שייך שהרי נדר מעצמו שלא יהנה מחבירו ואין שום סברא שיצטרך דעתו להתיר נדרו לכ״נ דבפניו אינו אלא מפני החשד ואפילו בע״כ כיון שיהיה בפניו וכן משמע במדין לך והתיר נדרך אפילו בע״כ דיתרו ואתי סוגיא דהכא כטעמא דמפני החשד ובירושל׳ מפרש שני טעמים אחד מפני החשד שלא יחשדנו שעובר על נדרו ולא נשאל לחכם ולאותו טעם א״ל דעתו כדפרישית ועוד מפרש טעם אחר מפני בושה שאנו רוצים שיתבייש בפניו (ה) ושמעתי כטעמא דמפני החשד ולא כפר״ת דגיטין שמפרש בדבר שעשה לו טובה על ידי הנדר דהכא במודר הנאה איירי ולא קאמר המדיר חבירו: אמרו לו בפניו. וא״ת מה בדעתו של צדקיהו מה היתה מועלת לו ההתרה שלא בפניו וסנהדרין למה התירו לו וי״ל דלצדקיהו היה מצטער ביותר על שלא היה מגלה השבועה והיה מתבטל ממלאכת שמים והוי כמו לדבר מצוה ועי״ל דמצוה על החכמים לעשות רצון המלך ולדבר מצוה מתירין כדפרישית: אמרו לו מת. ובגמרא פריך מת נולד הוא: בתולה נדרו בדבר. פירוש במה שהוא רע והוי כמפרש דלקמן שאביה קיים: רבי יוחנן אומר וכבר מת. והוי נדר בטעות ומותר בלא הפרה והכי קאמר ר״מ יש דברים שדומה לנולד דדומה כאילו מת אחר הנדר דאיכא למיטעי ואפ״ה לא חיישינן וחכמים אוסרין דחיישינן דלמא מיחלף במת אחר הנדר וכן גזרינן כשעשה תשובה אטו היכא דלא עשה:

מסורת הש״ס

א) [תוספתא ספ״ב ע״ש], ב) [עי׳ תוס׳ סוטה לו: ד״ה איתשל], ג) [נ״א מצרימה], ד) [נ״א וחכמים מודים לו וכן העתיק הכ״מ], ה) [נ״א וחכמים מודים לו], ו) [עי׳ תוס׳ כתובות סג. ד״ה אדעתא], ז) [פ״ה ה״ד], ח) אולי צ״ל ושמעתין כטעמא,

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אתו באלה וכתיב וגם במלך: (ב) שם אישתבע ליה לסוף: (ג) שם לאו הכי הוה דאישתבע בשמא דשמיא דלא מגלית א״ל איתשילית אשבועתאי אמר להון מתשלין על שבועתא אמרי ליה: (ד) שם אמריתון ליה לצדקיהו: (ה) שם אמר ר׳ יצחק מלמד ששמטו: (ו) שם אמר קונם שאיני כצ״ל וכן לקמן: (ז) שם ואינן כנולד: (ח) שם ור׳ יוחנן אמר וכבר מת: (ט) שם קאמרינן ליה: (י) רש״י ד״ה במדין לך וכו׳ ואמר רבן גמליאל תלמיד חכם אינו מתיר לעצמו. נ״ב עי׳ לקמן בדף פא ע״ב: (כ) ד״ה הוה מצטער וכו׳ הדבר כדי שיהיו מבזין: (ל) ד״ה שאביה רע תולה נדרו ברשעות אביה: (מ) ד״ה ור׳ יוחנן וכו׳ ואהכי פותחין לו דכיון דכבר מת בשעה שנדר הוה ליה בטעות:

גליון הש״ס

בר״ן ד״ה תניא וכו׳ דיהיב טעמא. עי׳ לעיל דף ז ע״ב בר״ן ד״ה נדוהו בפניו:

עין משפט נר מצוה

ו א מיי׳ פ״ו מהלכות שבועות הל׳ ז ופ״ד מהל׳ נדרים הל׳ ה סמג לאוין רמא טוש״ע י״ד סימן רכח סעיף כ:

ז ב מיי׳ פ״ח מהלכות נדרים הלכה ג סמג לאוין רמב טוש״ע י״ד סימן רלב סעיף יט:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ: שמות ד יט
2. וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה: שמות ב כא
3. וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח: יחזקאל יז יג
4. וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מָרָד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים וַיֶּקֶשׁ אֶת עָרְפּוֹ וַיְאַמֵּץ אֶת לְבָבוֹ מִשּׁוּב אֶל יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: דברי הימים ב לו יג
5. יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלָיִם: איכה ב י

מוסף רש״י

ויואל משה. מדרשו לשון אלה. נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו (שמות ב כא). **ואינן כנולד.** שעושין מהם פתח, שאין להם תורת נולד (ראמ״ה בשמו). **נעשה כתולה נדרו בדבר.** כאילו אמר שאיני נושא פלונית כל ימי אביה, דמסיק אדעתיה, הילכך פותחין במיתתו, אבל לעיל הא לא אמר קונם שאיני נהנה לפלוני שאינו סופר, הילכך נולד ממש ואין פותחין בו, דהא לא אסיק ספרותו אדעתיה (שם). **וכבר מת.** ולא הוי נולד הילכך פותחין בו, והאי דקאמר שהן כנולד שדומין לנולד (שם).